

Válasz az opponensi véleményekre a „Vállalkozások, vállalkozási elméletek, vállalkozások mérése és a Globális Vállalkozói és Fejlődési Index” című doktori értekezés kapcsán

Először is szeretnék köszönetet mondani mindhárom bírálómnak, hogy a nyári időszakra vállalták az opponencia elkészítését, ráadásul mindhárman a megadott időhatárokon belül elkészültek vele! Tekintve, hogy nagy valószínűséggel mindnyájuk leterheltsége lényegesen az átlag feletti, ezt különösen nagyra értékelem.

A hagyományokhoz és a felkérésnek megfelelően az opponenciákhoz adott válaszaimat összevontam adom meg, azonban a lehetőség szerint nevesítem a kritikákat.

Kezdeném a pozitív dolgokkal:

Mindhárom bíráló kiemelte a jelentős egyéni eredményeket és ezek alapján javasolta a nyilvános vitára bocsátást illetve részemre az akadémiai doktori cím megadását.

A nóvumként megjelölt állítások, az elméleti modell fejlesztése, a módszertani újdonságok, az egyéni és az intézményi változók interakciós változókként történő felfogása, a Szűk Keresztszettekért Történő Büntetés alkalmazása, úgy vélem, pozitív fogadtatásra talált bírálóimnál.

A fentiek alapján a megfogalmazott tézisek alapvetően helytállónak bizonyultak, úgy gondolom, hogy alapvetően egyik bírálóm sem kérdőjelezte meg állításaimat.

Kisebbségi problémák:

Balaton Károly említést tesz néhány elütési hibáról, amelyek azonban érdemben „...nem akadályozzák a munka követhetőségét és érthetőségét.” A dolgozat írása során arra törekedtem, hogy világos és érthető módon fogalmazzak, lehetőleg hiba nélkül. A dolgozatot benyújtás előtt természetesen többször is elolvastam, sőt mással is elolvastattam, sajnálatos, hogy így is maradt benne hiba.

A felhasznált szakirodalomból hiányzó tételek. Makó Csaba fogalmazott meg ilyen jellegű kritikát, főleg annak tükrében, hogy az alkalmazott modell a teljesség igényével került megalkotásra. Ugyanakkor Balaton Károly kiemeli, hogy a felhasznált irodalom több mint 400 tételt tartalmaz. Sajnos egy ilyen méretű munka során, amikor a mű egy előzetes bírálaton

nem megy keresztül, elkerülhetetlen, hogy néhány fontos tétel kimaradjon, bármennyire is igyekszik az ember. Hogy a megjelölt Simon Parker tanulmány hogy került az „elfelejtett” tételek közé, arra így a dolgozat írása után egy évvel nem igazán emlékszem, hiszen magam is ismerem, és értékes alkotásnak tartom Parker művét. Makó Csaba ezen kívül több olyan tételt is felsorol, elsősorban az ipari parkok/klaszteresedés és a magyar intézményi/gazdasági rendszer átalakulásának témáiban, amiért köszönetet mondok. Ezek egy részét ténylegesen nem ismertem, a modell továbbfejlesztése és magyarországi applikációja során mindenképpen hasznosak lesznek. A magyar/közép-kelet európai vállalkozási szakirodalom hiányára a következőkben még visszatérek.

Papanek Gábor fogalmazott meg kritikát a tézisek kapcsán, hogy egyesek túl általánosak, és nem mindig a legfontosabb megállapításokat emelik ki. A megfogalmazott alternatív tézisekkel, amelyek az eddigi téziseken alapulnak, alapvetően egyet tudok érteni.

Kritikai észrevételek

Az 1. fejezet vállalatközi vállalkozás koncepciója kapcsán Makó Csaba hiányolja a vállalkozói övezetek, ipari parkok példaként történő megjelenítését. Teljesen igaza van, a franchise és a beszállítói hálózatok mellett említést kellett volna mindenképpen tenni a lazább hálózati formákról is, amelyek a vállalatközi vállalkozás eklatáns példái.

Mind Makó Csaba mind Papanek Gábor több kritikai megjegyzést tett az 5. fejezet, a magyarországi vállalkozási teljesítményének értékeléséről szóló fejezet kapcsán. Mindketten nagyobb terjedelmű, és a hazai kkv/vállalkozáspolitikát bővebben értékelő, összehasonlító részeket szerettek volna látni. Makó Csaba ehhez még hozzátette a feldolgozandó irodalmat is (ld. az előzőkben). Mindenképpen el kell fogadnom a jogos kritikát, hogy ez a fejezet nem tartalmazza a hazai vállalkozáspolitikai szakirodalom kritikai elemzését. Én figyelmemet elsősorban a Globális Fejlődési és Vállalkozói Index használhatóságára fordítottam, ahol Magyarország vállalkozói teljesítményének az értékelése szolgált például. Nem tekintettem céloknak a hazai vállalkozáspolitikát átfogó és részletes elemzését, ez talán hiba volt. Inkább arra koncentráltam, hogy az alapvető koncepcionális összefüggésekre, a kkv és a vállalkozáspolitikai közti különbségekre rámutassak, és a 2010 előtti és a választások utáni kormányok programjait ütköztetem a GEDINDEX elemzése során kapott eredményekkel. A további kutatásokhoz jó alapot nyújthat a Makó Csaba által javasolt irány a hazai vállalkozók viselkedési mintáinak további vizsgálata.

Úgy vélem, hogy bár vannak átfedések, a vállalkozáspolitikai alapvetően különbözik a kkv politikától mind céljaiban mind alkalmazott eszközeiben, ezek a különbségek pedig nem igazán ismertek a hazai szakirodalomban. A vállalkozáspolitikáról érdemi elemzést a hazai szerzők közül tudomásom szerint egyedül Román Zoltán végzett, és igen kevés színvonalas elemzés található a hazai kkv politikáról is. A Makó Csaba által részben ismertett Dallago cikk az értekezés megírásakor még nem állt rendelkezésre, mindenesetre az ott szereplő állítások többségével egyet tudok érteni. Ezek egyébként jórészt összecsengenek az általam tett megállapításokkal. A finanszírozásról írtak esetében véleményem szerint sem volt jellemző a hitelhiány a 2008-as évet megelőző időszakban, a GEDINDEX esetében viszont az informális befektetést vettük figyelembe, azért is olyan alacsony a magyar kockázati tőkét mérő pillér értéke. Az újabb GEM adatok és más irányú kutatásaim azt látszanak megerősíteni, hogy a hitel és az informális befektetés, legalábbis részben, egymás helyettesítői, így érdemes lenne az index mutatójába a hitelhez jutás valamilyen változóját is belehelyezni.

Óvatosan bánnék viszont a mikro vállalkozások fokozódó nemzetköziesedésével. Az EU csatlakozás után a statisztikák szerint valóban megugrott a kisebb méretű cégek exportja, amiben a mikro-méretűek játszották a legfontosabb szerepet. Ugyanakkor magam is végeztem, illetve részese voltam több kutatásnak a témában. A több százas mintán végzett felmérések arról tanúskodtak, hogy a hazai kkv-k nemzetköziesedése mind az export mind a tulajdonosi struktúrát tekintve meglehetősen alacsony volt a 2005-2008-as időszakban: a kkv-k több mint kétharmada semmilyen exportot nem bonyolított le. Az exportintenzitás pedig a mérettel együtt nőtt, azaz a legkisebbek esetében volt a legalacsonyabb.

Koncepcionális problémák

Külön szeretnék foglalkozni azokkal a koncepcionális kérdésekkel, amelyeket elsősorban Makó Csaba vetett fel. Az egyik ilyen a kapitalizmus intézményi sokfélesége megközelítés modellbe történő integrálása. Bár a felvetés részletesebb átgondolásához mindenképpen több idő szükséges, az azért már előzetesen is látható, hogy ez nem egy egyszerű feladat. A modell illetve az GEDINDEX is benchmarking alapon nyugszik, azaz azon a ki nem mondott feltevésen alapul, hogy az országok közti intézmények összehasonlíthatók, és a különbségek számszerűsíthetők. Ennek megfelelően pedig az országok rangsorolhatók. Az intézményi mutatók egy része mennyiségi jellegű, például ilyen a poszt-szekunder oktatásban résztvevők aránya, ami nem tartalmazza az egyes országok közötti lényeges különbségeket a felsőfokú

oktatás minőségét illetően. Árnyalandó a képet, néhány intézményi mutató maga is komplex, ilyen például a gazdasági globalizációt mérő mutató. A probléma itt az, hogy ha az intézményi változó maga is összetett, nem világos, hogy milyen gazdaságpolitikai-vállalkozáspolitikai javaslatot is lehet tenni a fejlesztés irányát illetően. Igaza van Makó Csabának abban, hogy az árnyalatok, változatok megjelenítéséhez más jellegű elemzésre is szükség van, ez a jövőbeli kutatások egy témája lehet.

Az intézményi sokféleséggel összefüggésben kritizálja Makó Csaba azon állításomat, hogy a vállalkozói lehetőségészlelés alacsony szintjéért a szocialista gondoskodó és a saját kezdeményezőkézséget kiölni akaró szemlélet is felelős. Árnyalandó a képet, talán azt is hozzá lehetett volna tenni, hogy az egyéni lehetőség felismerés a hiánygazdaság viszonyai, formális és informális intézményi szabályai között más formában testesült meg, mint a piacgazdaságok esetében. Ezen szemlélet továbbélése a piacgazdasági viszonyok között már csak korlátozottan bizonyult adekvátnak. Az állami gondoskodásnak pedig Magyarországon, ez is ismert, a szocializmusnál is korábbi gyökerei vannak.

A jó vállalatok, a sikerek eltérő stratégiával történő elérésére is hoz példákat Makó Csaba, hiányolva a pozitív és a negatív eseteket a disszertációból. A sokszínűség megjelenítését, a különböző típusú cégek sajátosságainak figyelembe vételét egyébként Papanek Gábor is hiányolta. Nos, úgy vélem, hogy az esettanulmányi megközelítés a meglevő dolgozatba igen nehezen lenne beleilleszthető. A GEM egyéni adatfelvétele sajnos nem teszi lehetővé, hogy a stratégiai részleteket is elemezni tudjunk. A modell és az empirikus elemzés során a GEM felmérés összes stratégiai változóit felhasználtuk a demográfiai változók kivételével. Így lehetővé vált, hogy egy általános vállalkozói képet kialakítsunk országos szinten, viszont a fizetendő ár cserébe, többek között, az árnyalatok, a változatok elsikkadása volt. A Papanek Gábor által javasolt elmélyítés - a magyar vállalkozói magatartás jellemzői, a gazdasági következmények, a vállalkozói lehetőségek, az adottságokat befolyásoló tényezők, a lehetséges korrekciók költségek és hasznok – úgy vélem, hogy kivitelezhető. Szükségesnek látom viszont ezt a logikát a modell kontextusa mentén is értelmezhetővé tenni.

Messzire visz viszont Makó Csaba azon javaslata, amely a kvalitatív kutatási módszerek alkalmazására vonatkozik. A helyi társadalmi-kulturális szabályok, kontextusok figyelembe vétele és azok esetleg kvantifikálhatósága a vállalkozások, vállalkozói magatartás megértéséhez nagy valószínűséggel egy másik akadémiai doktori témája lehetne.

Összefoglalás

Összefoglalva az eddig mondottakat, még egyszer köszönet bírálóimnak az értekezés alapos elolvasásáért, a megerősítéséért, és a megfogalmazott, javító célú kritikai megjegyzésekért egyaránt. Bár az ember arra törekszik, hogy tökéleteset alkosson, ez a gyakorlatban kivihetetlen, példázza a jelenlegi dolgozat is. A létrehozott, és a dolgozatban leírt, elemzett Globális Vállalkozási és Fejlődési Index az első komplex mutató a vállalkozások mérése történetében, amely szakított a vállalkozások mennyiségi megközelítésével, komoly elméleti alapokon nyugszik, megfelel a vállalkozás multidiszciplináris felfogásának, és konzisztens a növekedési és fejlődési elméletekkel. Ugyanakkor messze nem tökéletes. Biztosan lesznek a következőkben más vállalkozói mutatók is, azonban meggyőződésem, hogy ezek nem kerülhetik meg a Globális Vállalkozási és Fejlődési Indexet. Az eddigi visszajelzések az indexről mindenesetre pozitívak, már a GEM is lemondott a TEA vállalkozói mutatóként történő interpretálásáról. Az indexhez kidolgozott a Szűk Keresztszettekért Történi Büntetés módszertana pedig lassan önálló életre kel, jelenleg az alternatív alkalmazásokon törjük a fejünket.

Pécs, 2011. szeptember 1.

Szerb László
egyetemi tanár